

**AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI
ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI
SZERVEZET**

EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI SZERVEZET
NEMZETI KISEBBSÉGI FŐBIZTOS

AZ EBEÉ NEMZETI KISEBBSÉGEK FŐBIZTOSÁNAK JELENTÉSE
ROMÁK AZ EBEÉ TÉRSÉGBEN¹

1993. szeptember 21.

[...]

5.2. Általános ajánlások

Az EBEÉ résztvevő államai a következő általános intézkedéseket ajánlják megfontolás tárgyául:

1. A részt vevő államok erősítsék meg a romák helyzetére vonatkozó minden EBEÉ-kötelezettségüket, mintegy első lépésként az őket sújtó komoly problémák megoldása felé vezető úton. A részt vevő államoknak különösen nyomatékosítaniuk kell az Értekezlet Koppenhágai Találkozásának keretében elfogadott Emberi Dimenzió dokumentumok IV. fejezetének 40. paragrafusában és annak bekezdéseiben kidolgozott és elfogadott intézkedések megvalósítását.
2. A részt vevő államok ismerjék el, hogy a romák általánosságban vett problémái minden egyes résztvevő államon belül különleges intézkedéseket igényelnek. Ugyanakkor azt is be kell látni, hogy problémáik megoldatlanságának komoly nemzetközi következményei lehetnek, pl. a vándorlás kapcsán. A részt vevő államok intézkedéseinek tartalmazniuk kell a polgári, politikai, gazdasági, szociális és kulturális jogok megvalósítását, a demokratikus intézmények és a jogállamiság megerősítését. Tartalmazhatnak továbbá olyan, a romákat érintő különleges kormánypolitikákat, melyek a foglalkoztatás, oktatás, egészségügy és általános jólét körébe esnek. Be kell látni, hogy az ilyen intézkedéseknek a közösség igényeinek objektív felismeréséből kell kiindulniuk az érintett lakossággal való konzultáción alapulva és az ő közreműködésükkel megvalósulva. A politikák gyakorlatba való átültetésekor figyelembe kell venni, hogy azok a közösségen belüli feszültségeket ne fokozzák bizonyos csoportok másokéhoz képest (látszólagosan) kedvezőbb bánásmódjával.

¹ 1994-ig Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet.

3. A részt vevő államoknak nyomatékosítaniuk kell az Emberi Dimenzió fontosságát, hiszen a roma ügyek is általában ez alá tartoznak, s ez segíti a részt vevő államokat a romák problémáit érintő nemzeti és helyi szintű politikák hatékonyságának előmozdításában, megvalósításában és értékelésében. E tekintetben a részt vevő államoknak szem előtt kell tartaniuk, hogy a nemzetközi együttműködés hatásos segítséget tud nyújtani a részt vevő államok romákat érintő konstruktív politikáinak kialakítása és megvalósítása terén a kiegészítő segédanyagok és technikai segítségnyújtás révén. E tekintetben tehát a többoldalú szervezeteknek és egyes államoknak partneri viszonyt kell kialakítaniuk. Más országok tapasztalata és szakértelme a roma ügyek kezelésében – továbbá a hasonlóan periférikus népeiségek problémáinak rendezésébeni gyakorlat a világ egyéb részein – értékes forrás lehet, és az EBEÉ fontos szerepet játszhat ezen ismeretek közvetítésében a részt vevő államok felé.
4. A nemzetközi vándorlás terén a részt vevő államok ismerjék fel a mostanában felerősödött, régiókon belüli vándorlási áramlatok összetett okait, ideértve olyan tényezőket, mint a társadalmi-gazdasági hátrányos megkülönböztetés, a rasszizmuson vagy idegengyűlöleten alapuló támadások, melyek vándorlásra készíthetik az olyan csoportokat, mint a romák. Az államok azon kiváltságának fényében, mely az idegeneknek a területükre való belépését és ott-tartózkodását szabályozni engedi, az EBEÉ a humánus politikák és eljárások szükségességét hangsúlyozza olyan ügyekben, mint a politikai menedék és a menekülteket érintő rendelkezések. Hasonlatosan, a korábbi nagyobb államszerkezetek utódállamainak állampolgársági törvényeit olyan humánus módon kell megalkotni és foganatosítani, hogy az állampolgársági és honosítási alkalmasság megállapításakor kellően megfontolják a humanitárius szempontokat. Ebben az összefüggésben a részt vevő államok erősítsék meg az állampolgársági és menekültügyek terén vállalt EBEÉ-kötelezettségeiket, és ha még nem tették meg, vegyék fontolóra a vonatkozó nemzetközi okmányok aláírását és megerősítését, ideértve többek között az 1961. évi ENSZ-egyezményt a hontalanság visszaszorításáról és a menekültek státusára vonatkozó 1951. évi ENSZ-egyezményt, valamint ennek 1967. évi jegyzőkönyvét. Továbbá a részt vevő államok kísérik figyelemmel a vándorlási folyamatokat, ideértve a határok ellenőrzését és a repatriálási intézkedéseket annak érdekében, hogy e gyakorlatok ne okozzanak újabb problémákat.

5.3. Különleges ajánlások

A részt vevő államok vegyék fontolóra a következő különleges lépéseket:

1. Az Emberi Dimenzió roma ügyekre való általános alkalmazhatóságának fényében ajánlatos, hogy ezen ügyek a felülvizsgálat és végrehajtás témájú értekezletek (Review Conferences, Implementation Meetings), valamint az EBEÉ Emberi Dimenziójának keretében szervezett egyéb idevonatkozó fórumain a megfontolás

- állandó tárgyát képezzék. Ezeken a fórumokon a részt vevő államok és civil szervezetek kapjanak lehetőséget az egyes részt vevő államokbeli roma népesség mindenkori helyzetéről való konkrét információk átadására, a roma problémákat érintő új, konstruktív politikák végrehajtásának haladásáról és a még megoldatlan ügyek értékeléséről való beszámolásra.
2. Ajánlott továbbá az Emberi Dimenzióban fellelhető, roma ügyekkel kapcsolatos források mennyiségének fokozása, értelemszerűen leginkább a Demokratikus Intézmények és az Emberi Jogok Hivatala (ODIHR) révén, és annak meg kell találnia a roma ügyekkel való kapcsolódási pontot.
 3. A roma ügyek kezelésének az Emberi Dimenzióon keresztül történő fokozott támogatásával az EBEÉ-nek hozzá kell járulnia a hatékonyabb, romákkal kapcsolatos politikák előmozdításához a részt vevő államoknak a politikák kidolgozásában és megvalósításában nyújtott segítség révén. A szóban forgó ügyekre vonatkozó megbízható adatok hiányában az EBEÉ-nek, amennyire lehetséges, „ösztönöznie kell a romákkal és az őket érintő problémákkal foglalkozó kutatásokat és tanulmányokat”, amint azt a Genfi Nemzeti Kisebbségek Szakértőinek Találkozója megfogalmazza az ajánlás IV. fejezetében. A romákkal kapcsolatos politikák fejlesztésének első lépéseként az egyes államok fontolóra vehetik az EBEÉ és más nemzetközi képviselők felkérését a létező kormánypolitikák és azok megvalósításának tényszerű leltározására.
 4. A roma ügyekben az egymást kiegészítő együttműködést és a felesleges erőfeszítések elkerülendőségét szem előtt tartva, konzultációkra van szükség az EBEÉ, az Európa Tanács, az Európai Közösség, a megfelelő ENSZ-képviselők és más idevágó többoldalú intézmények között; a roma ügyekért felelős kormányhivatalnokok között és az ezen ügyekben érintett civil szervezetek között. A konzultációk során megfontolandó lenne a kormányoknak a roma ügyekre szánt technikai segítséggel való hatékony ellátása, talán az egész régiót felölelő olyan mechanizmus révén, mely gondoskodik a konstruktív politikák gyakorlatának feltárásáról, értékeléséről és terjesztéséről.

Fordította Császár Henrietta

EBESZ NEMZETI KISEBBSÉGI FŐBIZTOS

A NEMZETI KISEBBSÉGI FŐBIZTOS JELENTÉSE A NEMZETI KISEBBSÉGEKRŐL – ROMÁK ÉS SZINTIK

1999. szeptember. 22.

[...]

II. Ajánlások

A. Hátrányos megkülönböztetés és faji erőszak

Törvénynek jogalapot és jogorvoslatot kell biztosítania, valamint meghatároznia a hátrányos megkülönböztetés fogalmát. A szükséges intézkedések között vannak az alábbiak:

1. Megkülönböztetést nélkülöző törvényalkotás (a faji és etnikai alapokon nyugvó hátrányos megkülönböztetés kifejtése a közélet minden területén, melybe beletartozik a tömegszállásokhoz való hozzáférés, állampolgárság, oktatás, foglalkoztatás, egészségügy, lakásprogram, közszolgáltatás, szociális szolgáltatások stb.).
2. Olyan jogalkotás és végrehajtás, mely megtiltja a nemzeti, faji vagy vallási alapon nyugvó gyűlölködést, mely a hátrányos megkülönböztetésnek, gyűlölködésnek vagy erőszaknak ösztönzője.
3. Olyan jogalkotás, mely hangsúlyt fektet az etnikai/faji alapon elkövetett bűncselekmények büntetésére.
4. Olyan kormányrendeletek vagy más vonatkozó jogi normák alkotása, melyek számúzik az etnikai-faji alapú hátrányos megkülönböztetést a kormány által végzett és/vagy finanszírozott tevékenységekből.
5. Olyan megerősítő intézkedések kialakítása és használata, melyek a közalkalmazotti munkáltatás, közbeszerzési eljárás és más, a kormány által végzett és/vagy finanszírozott tevékenységek során előnyben részesítik a szakképzett roma munkaerőt.
6. A fenti jogi normák fegyelmi normák kialakításán és betartatásán keresztüli hatékony alkalmazása, biztosítva, hogy azon közhivatalnokok, ideértve a rendőröket is, akik hátrányos megkülönböztetést alkalmaznak, gyors és jelentőségteljes megtorlásban részesülnek.
7. Olyan kormányhivatal felállítása, melynek képzett szakemberei felelősek a megkülönböztetést nélkülöző normák nyilvánosságra hozataláért, és hatalmuk van ezen normák megszegésének feltárásában, valamint büntetőjogi eljárások kezdeményezésében.

8. A legmagasabb szintű közhivatalnokoknak fel kell szólalniuk a romák és más kisebbségek hátrányos faji megkülönböztetése ellen, és nyilvánvalóvá kell tenniük, hogy a rasszizmust nem tolerálják.
9. A 14. számú, a faji megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló ENSZ egyezmény kinyilvánítja az ellenőrző bizottság azon hatáskörét, mely szerint a bizottság a címzettje az egyezmény egyének vagy csoportok általi megszegésének, és mely szerint a bizottság hivatott ezeket az eseteket megfelelően kommunikálni. (NB: számos EBESZ-tagország még nem csatlakozott az egyezményhez.)
10. A hátrányos faji és etnikai megkülönböztetésről szóló továbbképzés kialakítása és megvalósítása rendőrök, ügyészek és nemzetközi emberi joggal foglalkozó bírók számára.
11. A romák elleni rasszizmus természetét, a hátrányos faji megkülönböztetést tiltó jogi rendelkezéseket és minden egyén – roma is – jogsérelem esetén jogorvoslathoz való jogát ismertető oktatási program kifejlesztése és megvalósítása – tömegmédiák segítségével – a köz számára.
12. A roma gyerekek egyenlő oktatási lehetőségeit célzó nyelvi és más szükséges segítségnyújtás kialakítása és finanszírozása az oktatás terén.
13. A romák igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseinek segítését célzó intézkedések alkalmazása. Olyan roma és nem roma szegények számára kialakított, finanszírozott és hatékonyan működtetett jogi segítségnyújtás, mely a bűncselekmény elkövetésével vádlottakat és/vagy a polgárjogi úton jogukat védelmezőket célozza.
14. A fenti területek mindegyikének fejlődését áttekinthető módon és rendszeresen nyomon követő és jelentő nemzeti rendszerek kialakítása és működtetése.

B. Oktatás

A roma közösségek távolabbi jövőjének fejlődése szempontjából különösen fontos az alap- és az egyetemi oktatáshoz való hozzáférés javítása.

1. A nemzeti kormányoknak összehangolt erőfeszítéseket kell tenniük annak érdekében, hogy az iskolákban megszüntessék a romákat ért hátrányos megkülönböztetéseket. Ennek érdekében a kormányoknak garantálniuk kell, hogy a tanárok és más, oktatásban dolgozók a multikulturális oktatás terén megfelelő képzésben részesüljenek, a nemzeti jog pedig tiltsa megfelelően és nyújtson hatékony jogorvoslatot az oktatás terén történő hátrányos megkülönböztetés eseteire.
2. A kormányoknak összehangolt erőfeszítéseket kell tenniük annak érdekében, hogy megszüntessék azon bevett gyakorlatokat, melyek a roma gyerekek beiskolázásában az önkéntelen szegregációt támogatják. Különös tekintettel a roma gyerekek értelmi fogyatékos diákok számára fenntartott osztályokba vagy isko-

lákba irányítására. A kormányoknak megfelelő erőforrást kell biztosítaniuk olyan programokra, melyek lehetővé teszik a roma gyerekek nem speciális iskolákban való boldogulását.

3. A kormányok megfontolás tárgyává tehetik olyan iskola-előkészítő programok támogatását, melyek segítik a roma gyerekek felkészítését az általános iskolára, valamint olyan „fellendítő” programokét, melyek megfelelő támogatást adnak a roma gyerekek számára a nem speciális iskolákban végzett tanulmányaik során.
4. A kormányoknak intézkedéseket kell tenniük a roma oktatók számának növelése érdekében.
5. Tekintettel a roma kultúra különbözőségeire, mindazokban a programokban, melyek az oktatáshoz való hozzáférésüket hangsúlyozzák, mind pedig abban a törekvésben, hogy részt vegyenek a felsőoktatásban, kulcsszerepet kap a rugalmasság.
6. Annak érdekében, hogy az iskolák tiszteletben tartsák a gyermeki méltóságot, a kormányoknak gondoskodniuk kell arról, hogy az oktatási anyagok tartalmazzanak roma történelemmel és kultúrával kapcsolatos ismereteket, különös tekintettel azokra a régiókra, területekre, ahol jelentős számú a roma lakosság.
7. A kormányoknak olyan programokat kell kialakítaniuk, melyek anyagi fedezetként szolgálnak az iskolai étkezésekhez, a tankönyvekre és az oktatáshoz kapcsolódó más költségek megtérítéséhez azon gyermekek esetében, akiknek szülei nem tudják ezeket kifizetni.

C. Életkörülmények

Az EBESZ-országok számos roma közösségének lakás és egészség szükségletei megkülönböztetett figyelmet és erőforrások allokálását igényli. Néhány megfontolásra érdemes intézkedés:

1. A kormányoknak nagyobb hajlandóságot kell mutatniuk arra, hogy felbecsüljék a nemzetközi szervezetektől és pénzügyi intézetektől felvehető lakásépítési projektekre szánt kölcsönök odaítélésének kockázatát.
2. Külföldi adományozók tegyék megfontolás tárgyává lakásépítési tervek megvalósítási tanulmányainak anyagi támogatását. Ez arra ösztönözheti a helyi és nemzeti hatóságokat, hogy nagyobb lakásépítési projektek kivitelezéséhez szükséges kölcsönért ezekhez az adományozókhöz forduljanak.
3. Az EBESZ-tagországok olyan szándékkal tekintsek át szabályozó rendszerüket, hogy megszüntessék az olyan lakásépítési programokat gátló követelmény-rendszereket, melyek a fejlődést még elegendő anyagi forrás esetén is gátolják.
4. Roma egyéneket be kell vonni a lakásellátási politika kialakításába, valamint érdekeltté kell őket tenni az érdekükben zajló lakásépítési projektek építkezési, felújítási és/vagy karbantartási munkálataiban.

5. Bár a kormányoknak tiszteletben kell tartaniuk a roma közösségek szabad választását arra vonatkozóan, hogy más roma közösséggel együtt éljenek, egyben biztosítaniuk kell, hogy a lakáspolitikai nem támogatja a szegregációt. Hatékony megközelítés lehet, ha pénzügyi ösztönzést kapnak olyan lakásépítési projektek, melyek kedvezményezettjei vegyes roma és nem roma közösségek, semmint a társadalom többi részétől elszeparált közösségekbe különíteni a romákat.
6. A kormányoknak biztosítaniuk kell, hogy a romák lakáskérdés kapcsán nem hátrányos megkülönböztetés áldozatai. Azokban az EBESZ-országokban, ahol ezt célzó törvénykezés még nem létezik, olyan törvényt kell alkotni, melyek lakáskérdés kapcsán megakadályozzák a hátrányos megkülönböztetést, és törvényszegés esetére garantálják a megfelelő jogorvoslatot.
7. A lakáskérdés kapcsán, tekintettel a számos romát érő bizonytalanságra, a kormányoknak meg kell kísérelniük, hogy rendezzék a tisztázatlan jogállású ingatlanban élő romák jogi státusát.
8. A kormányoknak azonnali intézkedéseket kell tenniük a roma közösségeket sújtó magas megbetegedési arány és az alultápláltság ellen.
9. A kormányoknak biztosítaniuk kell a romák egyenlőségét a közegészségügyhöz való hozzáférésben.
10. A kormányoknak intézkedéseik során kiemelt figyelmet kell szentelniük a nők különleges helyzetének és igényeinek, többek között a megfelelő lakásellátásra és a közegészségügy hozzáférhetőségére.

D. Politikai szerepvállalás

A következő ajánlások a romák hatékony bevonását hivatottak támogatni, és alkalmazhatják ezeket mind kormányközi szervezetek, mind az EBESZ-országok.

1. *Részvétel a korai szakaszban:* A romákat érintő eljárások sikeressége érdekében a romákat az eljárások kialakításának lehető legkorábbi szakaszába vonjuk be.
2. *A kormánypolitikát formáló roma vélemények:* A romák formális konzultációs folyamatokba történő bevonása hozzájárul az államigazgatás hatékonyságához.
3. *Bevonás:* Főbb államigazgatási kezdeményezések formálásában való roma részvételt biztosító eljárások nagy valószínűséggel akkor lehetnek jogosak és hatékonyak, ha azokat széles körben alkalmazzák.
4. *Áttekinthetőség:* A kormányoknak biztosítaniuk kell, hogy a roma közösségek képviselői döntéshozatal előtt időben megkapják a programokról és javaslatokról szóló lényeges információkat annak érdekében, hogy azokat megfelelően tudják elemezni és annak alapján javaslatot tenni.
5. *Hivatalos megbeszéléseken kívüli roma részvétel:* Roma vezetőktől értékes javaslatok szerezhetők olyan munkaértekezletek során, melyek a kormányhivatalnokokkal szabályos időközönként megrendezett hivatalos találkozókra kívül jönnek létre.

6. *Jelentős roma részvétel a kormányzás minden szintjén:* Tekintettel a helyi adminisztráció nemzeti roma politika megvalósításában betöltött kulcsszerepére, a roma részvétel ezeken a szinteken nélkülözhetetlen.
7. *Romák részvétele a megvalósításban és értékelésben:* A romák részvétele nemcsak a roma közösségek életkörülményeit javítani célzó programok tervezésében, hanem azok megvalósításában és értékelésében is különösen fontos.
8. *Képzés:* Azok az adományozók, akik a politikai döntéshozatali eljárásban való roma részvételt szeretnék ösztönözni, olyan képzési programokat támogathatnak, melyek a politikai, politikai döntéshozatali és közigazgatási készségeket fejlesztik.
9. *Állampolgárság:* Állampolgársággal foglalkozó új törvénytervezetek, törvények nem különböztethetik meg hátrányosan a törvényesen állampolgárságot igénylőket, illetve nem tagadhatnak meg állampolgárságot a hosszú ideje az ország területén élőkől. Az EBESZ részt vevő államainak biztosítaniuk kell továbbá, hogy a tartózkodással kapcsolatos törvények nem fosztják meg állampolgáraikat választójoguktól, illetve hogy azoknak semmilyen hátrányos megkülönböztetést ösztönző hatása nincs.

E. Az EBESZ roma és szinti ügyekért felelős kapcsolattartójának felhatalmazása

Tekintettel arra, hogy a romák milyen nagymennyiségű és összetett üggyel szembesülnek, valamint arra, hogy a különféle kormányközi testületek már számos, romákkal kapcsolatos javaslatot dolgoztak ki, a roma és szinti ügyekért felelős EBESZ-kapcsolattartó munkája akkor lehet hatékony, ha irodája előre meghatározott célkitűzések végrehajtására használja széles körű felhatalmazását. Alább néhány, a kapcsolattartó számára alkalmazásra szánt javaslat:

1. Proaktív szerepvállalás a részt vevő államok romákkal szembeni EBESZ-vállalásainak való megfelelés érdekében tett intézkedésekről szóló információk elemzésében, valamint a kormányok vállalások érdekében tett erőfeszítéseire vonatkozó javaslatok kidolgozása.
2. Az EBESZ részt vevő államainak meghatározott időközönként be kell számolniuk roma politikájukról és a megvalósított intézkedésekről a kapcsolattartónak.
3. Kormányok tanácsadójaként jár el. Olyan folyamatokra tesz javaslatot, melyek nagy valószínűséggel biztosítják a romák hatékony részvételét a nemzeti, regionális és helyi politikai döntéshozatalban, és melyek segítik a nemzeti politika helyi szintű megvalósítását.
4. Javaslatokat tesz a kormányok számára a roma és nem roma közösségek közötti feszültségek enyhítésére, valamint a közhivatalnokok és intézmények, beleértve a rendőrséget is, romákkal szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés el-

leni harc hatékony módszereire. „Legjobb módszerek” gyűjteményének összeállítására különösen hasznos lehet.

5. Amennyiben szükséges, a roma lakosságot befolyásoló körülmények feltárására irányuló helyszíni felméréseket végez. A felmérések elvégzéséhez szükséges erőforrásokat és eszközöket a kapcsolattartó rendelkezésére kell bocsátani.
6. A veszélyeztetett roma közösségeket védő kormányok és kormányközi testületek tekintsék a kapcsolattartót valamiféle erőforrásnak; különösen az EBESZ használhatja fel hatékonyan a roma ügyeket a veszélyeztetett romákkal foglalkozó, részt vevő országok számára kialakított képzési programokban.
7. Tekintettel a kapcsolattartó abbéli felhatalmazására, hogy szemináriumokat és munkacsoportokat vezessen, és hogy ezt meg is valósítsa, különösen hasznos lenne olyan szeminárium szervezése, melynek témája a kormányok által végzett kisebbségre vonatkozó adatgyűjtés.
8. A kapcsolattartó programját legalább részben úgy kell kialakítani, hogy legyen lehetőség más szervezetek romákkal kapcsolatos fontos kezdeményezéseinek tanulmányozására.

Fordította Császár Henrietta

EBESZ NEMZETI KISEBBSÉGI FŐBIZTOS

JELENTÉS A ROMÁK ÉS A SZINTIK HELYZETÉRŐL AZ EBESZ-TÉRSÉGBEN

2000. március 10.

[...]

VII. Ajánlások

A. Hátrányos megkülönböztetés és faji erőszak

Törvénynek jogalapot és jogorvoslatot kell nyújtania, valamint meghatároznia a hátrányos megkülönböztetés fogalmát. A szükséges intézkedések között vannak az alábbiak:

1. Megkülönböztetést nélkülöző törvényalkotás (a faji és etnikai alapokon nyugvó hátrányos megkülönböztetés kifejtése a közélet minden területén, melybe beletartozik a tömegszállásokhoz való hozzáférés, állampolgárság, oktatás, foglalkoztatás, egészségügy, lakásprogram, közszolgáltatás, szociális szolgáltatások stb.).
2. Olyan jogalkotás és végrehajtás, mely megtiltja a nemzeti, faji vagy vallási alapon nyugvó gyűlölködést, mely a hátrányos megkülönböztetésnek, gyűlölködésnek vagy erőszaknak ösztönzője.
3. Olyan jogalkotás, mely hangsúlyt fektet az etnikai/faji alapon elkövetett bűncselekmények büntetésére.
4. Olyan kormányrendeletek vagy más vonatkozó jogi normák alkotása, melyek számúzik az etnikai-faji alapú hátrányos megkülönböztetést a kormány által végzett és/vagy finanszírozott tevékenységekből.
5. Olyan megerősítő intézkedések kialakítása és használata, melyek a közalkalmazotti munkáltatás, közbeszerzési eljárás és más, a kormány által végzett és/vagy finanszírozott tevékenységek során előnyben részesítik a szakképzett roma munkaerőt.
6. A fenti jogi normák fegyelmi normák kialakításán és betartatásán keresztüli hatékony alkalmazása, biztosítva, hogy azon közhivatalnokok, ideértve a rendőröket is, akik hátrányos megkülönböztetést alkalmaznak gyors és jelentőségteljes megtorlásban részesülnek.
7. Olyan kormányhivatal felállítása, melynek képzett szakemberei felelősek a megkülönböztetést nélkülöző normák nyilvánosságra hozataláért, és hatalmuk van ezen normák megszegésének feltárásában, valamint büntetőjogi eljárások kezdeményezésében.

8. A legmagasabb szintű közhivatalnokoknak fel kell szólalniuk a romák és más kisebbségek hátrányos faji megkülönböztetése ellen, és nyilvánvalóvá kell tenniük, hogy a rasszizmust nem tolerálják.
9. A 14. számú, a faji megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló ENSZ-egyezmény kinyilvánítja az ellenőrző bizottság azon hatáskörét, mely szerint a bizottság a címzettje az egyezmény egyének vagy csoportok általi megszegésének, és mely szerint a bizottság hivatott ezeket az eseteket megfelelően kommunikálni. (NB: számos EBESZ-ország még nem csatlakozott az egyezményhez.)
10. Hátrányos faji és etnikai megkülönböztetésről szóló továbbképzés kifejlesztése és megvalósítása rendőrök, ügyészek és nemzetközi emberi joggal foglalkozó bírók számára.
11. A romák elleni rasszizmus természetét, a hátrányos faji megkülönböztetést tiltó jogi rendelkezéseket és minden egyén – roma is – jogsérelem esetén jogorvoslathoz való jogát ismertető oktatási program kifejlesztése és megvalósítása – tömegmédiák segítségével – a köz számára.
12. A roma gyerekek egyenlő oktatási lehetőségeit célzó nyelvi és más szükséges segítségnyújtás kialakítása és finanszírozása az oktatás terén.
13. A romák igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseinek segítését célzó intézkedések alkalmazása. Olyan roma és nem roma szegények számára kialakított, finanszírozott és hatékonyan működtetett jogi segítségnyújtás, mely a bűncselekmény elkövetésével vádlottakat és/vagy a polgárjogi úton jogukat védőket célozza.
14. A fenti területek mindegyikének fejlődését áttekinthető módon és rendszeresen nyomon követő és jelentő nemzeti rendszerek kialakítása és működtetése.

B. Oktatás

A roma közösségek távolabbi jövőjének fejlődése szempontjából különösen fontos az alap- és az egyetemi oktatáshoz való hozzáférés javítása.

1. A nemzeti kormányoknak összehangolt erőfeszítéseket kell tenniük annak érdekében, hogy az iskolákban megszüntessék a romákat ért hátrányos megkülönböztetéseket. Ennek érdekében a kormányoknak biztosítaniuk kell, hogy a tanárok és más, oktatásban dolgozók a multikulturális oktatás terén megfelelő képzésben részesüljenek, a nemzeti jog pedig tiltsa megfelelően, és biztosítson hatékony jogorvoslatot az oktatás terén történő hátrányos megkülönböztetés eseteire.
2. A kormányoknak összehangolt erőfeszítéseket kell tenniük annak érdekében, hogy megszüntessék azon bevett gyakorlatokat, melyek a roma gyerekek beiskolázásában az önkéntelen szegregációt támogatják. Különös tekintettel a roma gyerekek értelmi fogyatékos diákok számára fenntartott osztályokba vagy isko-

lákba irányítására. A kormányoknak megfelelő erőforrást kell szánniuk olyan programokra, melyek lehetővé teszik a roma gyerekek nem speciális iskolákban való boldogulását.

3. A kormányok megfontolás tárgyává tehetik olyan iskola-előkészítő programok támogatását, melyek segítik a roma gyerekek felkészítését az általános iskolára, valamint olyan „fellendítő” programokét, melyek megfelelően támogatják a roma gyerekeket a nem speciális iskolákban végzett tanulmányaik során.
4. A kormányoknak intézkedniük kell a roma oktatók számának növelése érdekében.
5. Tekintettel a roma kultúra különbözőségeire, mindazokban a programokban, melyek az oktatáshoz való hozzáférésüket hangsúlyozzák, mind pedig abban a törekvésben, hogy részt vegyenek a felsőoktatásban, kulcsszerepet kap a rugalmasság.
6. Annak érdekében, hogy az iskolák tiszteletben tartsák a gyermeki méltóságot, a kormányoknak gondoskodniuk kell arról, hogy az oktatási anyagok tartalmazzanak roma történelemmel és kultúrával kapcsolatos ismereteket, különös tekintettel azokra a régiókra, területekre, ahol jelentős számú a roma lakosság.
7. A kormányoknak olyan programokat kell kialakítaniuk, melyek anyagi fedezetként szolgálnak az iskolai étkezésekhez, a tankönyvekre és az oktatáshoz kapcsolódó más költségek megtérítéséhez azon gyermekek esetében, akiknek szülei nem tudják ezeket kifizetni.

C. Életkörülmények

Az EBESZ-országok számos roma közösségének lakás- és egészségügyi szükségletei megkülönböztetett figyelmet és erőforrások allokálását igényli. Néhány megfontolásra érdemes intézkedés:

1. A kormányoknak nagyobb hajlandóságot kell mutatniuk arra, hogy felbecsüljék a nemzetközi szervezetektől és pénzügyi intézetektől felvehető lakásépítési projektekre szánt kölcsönök odaítélésének kockázatát.
2. Külföldi adományozók tegyék megfontolás tárgyává lakásépítési tervek megvalósítási tanulmányainak anyagi támogatását. Ez arra ösztönözheti a helyi és nemzeti hatóságokat, hogy nagyobb lakásépítési projektek kivitelezéséhez szükséges kölcsönért ezekhez az adományozókhoz forduljanak.
3. Az EBESZ-országok olyan szándékkal tekintsék át szabályozó rendszerüket, hogy megszüntessék az olyan lakásépítési programokat gátló követelményrendszerüket, melyek a fejlődést még elegendő anyagi forrás esetén is gátolják.
4. Roma egyéneket be kell vonni a lakásellátási politika kialakításába, valamint érdekeltté kell őket tenni az érdekükben zajló lakásépítési projektek építkezési, felújítási és/vagy karbantartási munkálataiban.

5. Bár a kormányoknak tiszteletben kell tartaniuk a roma közösségek szabad választását arra vonatkozóan, hogy más roma közösséggel együtt éljenek, egyben biztosítaniuk kell, hogy a lakáspolitikák nem támogatja a szegregációt. Hatékony megközelítés lehet, ha pénzügyi ösztönzést kapnak olyan lakásépítési projektek, melyek kedvezményezettjei vegyes roma és nem roma közösségek, semmint a társadalom többi részétől szeparált közösségekbe különíteni a romákat.
6. A kormányoknak biztosítaniuk kell, hogy a romák lakáskérdés kapcsán ne legyenek hátrányos megkülönböztetés áldozatai. Azokban az EBESZ-országokban, ahol ezt célzó törvénykezés még nem létezik, olyan törvényeket kell alkotni, melyek a lakáskérdés kapcsán megakadályozzák a hátrányos megkülönböztetést, és törvényszegés esetére biztosítják a megfelelő jogorvoslatot.
7. A lakáskérdés kapcsán, tekintettel a számos, romát érintő bizonytalanságra, a kormányoknak meg kell kísérelniük, hogy rendezzék a tisztázatlan jogállású ingatlanban élő romák jogi státusát.
8. A kormányoknak azonnali intézkedéseket kell tenniük a roma közösségeket sújtó magas megbetegedési arány és az alultápláltság ellen.
9. A kormányoknak biztosítaniuk kell a romák egyenlőségét a közegészségügyhöz való hozzáférésben.
10. A kormányoknak intézkedéseik során kiemelt figyelmet kell fordítaniuk a nők különleges helyzetére és igényeire, többek között a megfelelő lakásellátásra és a közegészségügy hozzáférhetőségére.

D. Politikai szerepvállalás

A következő ajánlások a romák hatékony bevonását hivatottak támogatni, és alkalmazhatják ezeket mind kormányközi szervezetek, mind az EBESZ-országok.

1. *Részvétel a korai szakaszban:* A romákat érintő eljárások sikeressége érdekében a romákat az eljárások kialakításának lehető legkorábbi szakaszába vonjuk be.
2. *A kormánypolitikát formáló roma vélemények:* A romák formális konzultációs folyamatokba történő bevonása hozzájárul az államigazgatás hatékonyságához.
3. *Bevonás:* Főbb államigazgatási kezdeményezések formálásában való roma részvételt biztosító eljárások nagy valószínűséggel akkor lehetnek jogosak és hatékonyak, ha azokat széles körben alkalmazzák.
4. *Áttekinthetőség:* A kormányoknak biztosítaniuk kell, hogy a roma közösségek képviselői döntéshozatal előtt időben megkapják a programokról és javaslatokról szóló lényeges információkat annak érdekében, hogy azokat megfelelően tudják elemezni és annak alapján javaslatot tenni.
5. *Hivatalos megbeszéléseken kívüli roma részvétel:* Roma vezetőktől értékes javaslatok szerezhetők olyan munkaértekezletek során, melyek a kormányhivatalnokokkal szabályos időközönként megrendezett hivatalos találkozókön kívül jönnek létre.

6. *Meghatározó roma részvétel a kormányzás minden szintjén:* Tekintettel a helyi adminisztráció nemzeti roma politika megvalósításában betöltött kulcsszerepére, a roma részvétel ezeken a szinteken nélkülözhetetlen.
7. *Romák részvétele a megvalósításban és értékelésben:* A romák részvétele nemcsak a roma közösségek életkörülményeit javítani célzó programok tervezésében, hanem azok megvalósításában és értékelésében is különösen fontos.
8. *Képzés:* Azok az adományozók, akik a politikai döntéshozatali eljárásban való roma részvételt szeretnék ösztönözni, olyan képzési programokat támogathatnak, melyek a politikai, politikai döntéshozatali és közigazgatási készségeket fejlesztik.
9. *Állampolgárság:* Állampolgársággal foglalkozó új törvénytervezetek, törvények nem különböztethetik meg hátrányosan a törvényesen állampolgárságot igénylőket, illetve nem tagadhatnak meg állampolgárságot a hosszú ideje az ország területén élőknek. Az EBESZ résztvevő államoknak biztosítaniuk kell továbbá, hogy a tartózkodással kapcsolatos törvények nem fosztják meg állampolgáraikat választójoguktól, illetve hogy azoknak semmilyen hátrányos megkülönböztetést ösztönző hatása nincs.

E. Az EBESZ roma és szinti ügyekért felelős kapcsolattartójának felhatalmazása

Tekintettel arra, hogy a romák milyen nagy mennyiségű és összetett üggyel szembesülnek, valamint arra, hogy a különféle kormányközi testületek már számos, romákkal kapcsolatos javaslatot dolgoztak ki, a roma és szinti ügyekért felelős EBESZ-kapcsolattartó munkája akkor lehet hatékony, ha irodája előre meghatározott célkitűzések végrehajtására használja széles körű felhatalmazását. Alább néhány, a kapcsolattartó számára alkalmazásra szánt javaslat:

1. Proaktív szerepvállalás a részt vevő államok romákkal szembeni EBESZ-vállalásainak való megfelelés érdekében tett intézkedésekről szóló információk elemzésében, valamint a kormányok vállalások érdekében tett erőfeszítéseire vonatkozó javaslatok kidolgozása.
2. Az EBESZ részt vevő államainak meghatározott időközönként be kell számolniuk roma politikájukról és a megvalósított intézkedésekről a kapcsolattartónak.
3. Kormányok tanácsadójaként jár el. Olyan folyamatokra tesz javaslatot, melyek nagy valószínűséggel szolgálják a romák hatékony részvételét a nemzeti, regionális és helyi politikai döntéshozatalban, és melyek segítik a nemzeti politika helyi szintű megvalósítását.
4. Javaslatokat tesz a kormányoknak a roma és nem roma közösségek közötti feszültségek enyhítésére, valamint a közhivatalnokok és intézmények, beleértve a rendőrséget is, romákkal szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés elleni harc hatékony módszereire. „Legjobb módszerek” gyűjteményének összeállítása különösen hasznos lehet.

5. Amennyiben szükséges, a roma lakosságot befolyásoló körülmények feltárására irányuló helyszíni felméréseket végez. A felmérések elvégzéséhez szükséges erőforrásokat és eszközöket a kapcsolattartó rendelkezésére kell bocsátani.
6. A veszélyeztetett roma közösségeket védő kormányok és kormányközi testületek tekintsék a kapcsolattartót valamiféle erőforrásnak; különösen az EBESZ használhatja fel hatékonyan a roma ügyeket a veszélyeztetett romákkal foglalkozó részt vevő országok számára kialakított képzési programokban.
7. Tekintettel a kapcsolattartó abbéli felhatalmazására, hogy szemináriumokat és munkacsoportokat vezessen, és hogy ezt meg is valósítsa, különösen hasznos lenne olyan szeminárium szervezése, melynek témája a kormányok által végzett ki-sebbségre vonatkozó adatgyűjtés.
8. A kapcsolattartó programját legalább részben úgy kell kialakítani, hogy legyen lehetőség más szervezetek romákkal kapcsolatos fontos kezdeményezéseinek tanulmányozására.

Fordította Császár Henrietta